

מן הממצאים עולה, כי עד מועד סיום הביקורת טרם הושלמה ההיערכות לטיפול בנפגעי תגובת קרב בעת חירום. דרושות פעולות מצד מקרפ"ר לסיום היערכות זו, ובעיקר: הכנת פקודות קבע למתקן המטכ"לי לשיקום עורפי בכל הנוגע לארגון, הפעלתו ופריסתו; ביצוע אימוני הקמה מלאים למתקן זה ולשניים מבין שלושת המתקנים הפיקודיים לטיפול בנפגעי תגובות קרב; הכנת פקודות קבע למרפאות בריאות הנפש ותרגולן. על מקרפ"ר גם לוודא קיום סדרי פיקוח ובקרה הולמים על ביצוע האימונים של דרגי הטיפול השונים במערך בריאות הנפש. צה"ל הודיע למשרד מבקר המדינה, כי מאז סיום הביקורת חלה התקדמות בחלק מנושאים אלה.

יש להגיע בכל ההקדים להסדרים החוקיים והמינהליים, שיאפשרו לצה"ל לקבל מידע על מחלות נפש של מיועדים לשירות ביטחון ושל חיילים בסדיר ובמילואים, כדי למנוע נזק לעצמם ולזולתם.

ענייני רפואה בפיקוד הצפון

ריכוז ממצאים

משרד מבקר המדינה בדק בפיקוד הצפון נושאים שונים הקשורים לרפואה.

א. ביחידת הרפואה הפיקודית היה עודף ניכר של קציני רפואה שיניים במילואים, שניתן היה להציבם ביחידות אחרות.

ב. כשליש מכלל אימוני מחלקות רפואה של גדודים בפיקוד שתוכננו להתבצע בשנת 1988, בוטלו בשל חוסר בימי מילואים. חלק מהמחלקות לא התאמנו שלוש שנים ברציפות.

ג. לכ-1,400 חיילי מילואים ביחידות הפיקוד היה פרופיל רפואי זמני, והם לא הועמדו מחדש בפני ועדה רפואית כאשר פג תוקפו.

ד. רמת התברואה בכחמישית מיחידות הפיקוד הייתה בינונית או ירודה.

מפקד רפואה פיקודי הינו קצין מטה מקצועי לענייני רפואה במפקדת פיקוד מרחבי, והוא מפקדה של יחידת הרפואה הפיקודית. בין תפקידיו לפקח על רמת הטיפול הרפואי בחיילים; לפקח על מצב התברואה ביחידות; לתכנן את הסיוע הרפואי במלחמה; ולארגן את מערכת האשפוז בפיקוד לשעת חירום. מפקד רפואה פיקודי כפוף פיקודית לאלוף הפיקוד, ומתואם מקצועית על ידי מפקדת קצין רפואה ראשי (להלן - מקרפ"ר).

בתקופה ינואר עד מאי 1989 בדק משרד מבקר המדינה נושאי רפואה בפיקוד הצפון. נבדקו בעיקר: איוש תקני כוח אדם ביחידת הרפואה הפיקודית; ביצוע אימונים של פלוגות ושל מחלקות רפואה ביחידות הפיקוד; מרפאות ביחידות סדירות; סדרי פעולתה של ועדה רפואית פיקודית; סדרי דיווח על אשפוז חיילים בבתי חולים אזרחיים, ושמירת הקשר עם משפחותיהם; מצב התברואה ביחידות; וציוד רפואי לשעת חירום. הביקורת נערכה במפקדת פיקוד הצפון וביחידת הרפואה הפיקודית שלה, בשני גדודי רפואה אוגדתיים ובשמונה יחידות אחרות. בדיקת השלמה נעשתה במקרפ"ר.

כוח אדם ביחידת הרפואה הפיקודית

באפריל 1989 היו במצבת כוח האדם הסדיר של יחידת הרפואה הפיקודית 28 חיילים מעל לתקן. בחלק מהמקצועות היה חסר לעומת התקנים ובאחרים היה עודף. כך, למשל, חסרו אחיות מוסמכות, והיה עודף בחיילים במקצועות מינהלה ושירותים. במצבת כוח האדם במילואים של היחידה היו באותו חודש אלפי חיילים. במספר מקצועות היו חיילים רבים מעל לתקן: קציני רפואה שיניים (153); סיעות שיניים (30); ועובדים כלליים (18). מפקדת פיקוד הצפון הודיעה למשרד מבקר המדינה באוגוסט 1989, כי היא פועלת, בשיתוף עם אגף כוח אדם במטכ"ל ועם מקרפ"ר, לשיבוצ מחדש של קצינים ושל חיילים שמעל התקן.

הביקורת העלתה, כי רוב קציני רפואה השיניים לא נקראו לשירות מילואים בשנת העבודה 1987 וכשליש מהם גם לא בשנת העבודה 1988. מפקדת הפיקוד הודיעה למשרד מבקר המדינה באוגוסט 1989, כי בשנת 1989 נקראו קציני רפואה השיניים לשירות מילואים פעיל.

יחידות קישור רפואיות

ליד עשרה בתי חולים במרחב פיקוד הצפון פועלות בשעת חירום עשר יחידות קישור רפואיות. תפקידן של יחידות מילואים אלה הוא לנהל רישום ודיווח על חיילים פצועים הנקלטים בבתי החולים, ולקיים קשר עם משפחותיהם. היחידות הוקמו בשנים 1985 ו-1986, והן מופעלות בשעת חירום על ידי יחידת הרפואה הפיקודית. בכל יחידה כ-20 חיילים. הביקורת העלתה, כי בשלושה מבתי החולים היה איוש יחידות הקישור נמוך, כ-70% מהתקן. ביולי 1989 הודיעה מפקדת הפיקוד, כי הוצבו ליחידות הקישור חיילים נוספים, ושיעור איושן הגיע ל-94%.

הביקורת העלתה, כי רק ביולי 1988 הוציאה מקרפ"ר פקודת אב לאימוני יחידות הקישור. בפקודה צוין, כי הכוונה לאמן את כל יחידות הקישור בשנים 1988 ו-1989. בפקודה לא נקבעה תדירות האימון הדרושה ומשכו. שש יחידות עברו אימון בן יום אחד בלבד ממועד הקמתן. בעקבות הביקורת קבעה מקרפ"ר ביוני 1989, כי לכל יחידה כזו יערך אימון תלת-יומי אחת לשנתיים. מפקדת פיקוד הצפון הודיעה למשרד מבקר המדינה באוגוסט 1989, כי כל יחידות הקישור הרפואיות כבר אומנו והן כשירות.

יחידת ריפוי שיניים

יחידת ריפוי שיניים הפיקודית מפעילה 12 מרפאות שיניים אזוריות. היחידה נותנת בעיקר שירותי ריפוי שיניים לחיילים ולבני משפחות החיילים בשירות קבע. מספר המטופלים במרפאות הוא כ-1,500 איש בחודש.

טיפול שיניים משמר כולל טיפול בסיסי, כמו סתימות, טיפול שורש ועקירות פשוטות. לצורך בדיקה וטיפול משמר מוקצים ליחידות מראש מקומות ושעות טיפול במרפאות השיניים האזוריות, בהתבסס על צורכי היחידות ועל פוטנציאל העבודה של הרופאים במרפאות. בדיקת מסמכים במרפאה האזורית בחיפה הנוגעים לשנת 1988 העלתה, כי יחידות לא שיגרו חיילים לטיפולים כמתוכנן. הדבר בלט בייחוד בחודשים דצמבר 1988 וינואר 1989, כאשר 18 יחידות ניצלו רק כמחצית מהזמן שהוקצה להן. כתוצאה מכך לא נוצל כמתוכנן מלוא פוטנציאל המרפאה, ועלולה להיווצר גם הזנחה בטיפול בשיני החיילים. הביקורת העירה, כי על מפקדת הפיקוד לפעול להעלאת רמת מודעות היחידות לחשיבות הנושא.

רישום מלאי סמים

במלאי של יחידת הרפואה הפיקודית היו בעת הביקורת תרופות המוגדרות כסמים, כגון מורפיום וואליום. בנוסף לדיווח למחשב על שינויים במלאי, יש לנהל ביחידה גם רישום ידני על ניפוק סמים.

כמו כן יש לערוך ספירת מצאי של סמים אחת לשלושה חודשים. הביקורת העלתה, כי הרישום הידני היה לקוי וספירת המצאי לא נערכה. מפקדת פיקוד הצפון הודיעה למשרד מבקר המדינה, כי בעקבות הביקורת תוקנו הליקויים.

אימון מחלקות רפואה

1. מחלקות הרפואה של הגדודים במערך השדה מתאמנות במסגרת אימוני הגדודים, ובהתאם למחזוריות האימון שנקבעה להם. המתכונת והשיטה לאימון נקבעות על ידי מקרפ"ר, המקצה גם את המדריכים. אימון המחלקה נמשך חמישה ימים, והוא כולל את אימון הפרט והצוות. לשנת 1988 תוכננו אימונים למחלקות רפואה של יחידות הפיקוד. בפועל בוצעו אימונים לשני שלישים מהמחלקות. מפקד הרפואה הפיקודי הצביע על חסר בימי מילואים כסיבה העיקרית לאי קיום האימונים כמתוכנן.

חלק מהמחלקות שלא התאמנו ב-1988, לא התאמנו ואף לא תוכננו להתאמן בשנת 1987, והן אינן מתוכננות להתאמן גם ב-1989. משמעות הדבר היא שהן לא יתאמנו שלוש שנים ברציפות.

2. מבדיקת דו"חות הסיכום בנוגע לכמחצית מבין המחלקות שהתאמנו כמוזכר לעיל התברר, כי ב-31% מהמקרים היה חסר בעזרי אימון; ב-49% מהמקרים היה ציוד לא תקין, ובכמה פריטים היה חסר; ב-23% מהמקרים צומצם היקף אימון צוות, שאמור להימשך חמישה ימים, לאימון תלת-יומי, בשל חסר ברופא או בחובשים של מחלקות הרפואה המתאמנות, או בשל חסר במדריכים; ב-37% מהמקרים צוין, כי רמת החובשים הייתה בינונית או ירודה. מפקדת פיקוד הצפון הצביעה בפני הביקורת על פעולות שנקטה בעקבות דו"חות האימון לתיקון הליקויים שהועלו בהם.

רמת התברואה ביחידות

בשנת 1988 קיים קצין בריאות הצבא במפקדת הפיקוד פיקוח מסודר על רמת התברואה ביחידות הפיקוד. בתקופה מאוקטובר 1988 ועד מארס 1989 הוא ערך כ-170 ביקורות תברואה ביחידות. במסגרת ביקורות אלה נבדק בעיקר המצב התברואי של מתקנים שונים, כמו מטבחים, חדרי אוכל, מקלחות ושירותים.

מעיון בדו"חות הביקורת התברר, כי בכ-10% מהיחידות והמתקנים, שבהן נערכה ביקורת תברואה, הוערך המצב התברואי כבינוני, ובכ-10% מהיחידות - כירוד וכירוד ביותר. היו מקרים שבהם נמצאו ליקויים גם בביקורת חוזרת שנערכה באותה יחידה.

מפקדת הפיקוד הודיעה למשרד מבקר המדינה, כי היא ומקרפ"ר פועלים לשיפור המצב על ידי הגברת הפיקוח על רמת התברואה ועל ידי שיפורים הנדסיים במתקנים. הביקורת העירה, כי במקרים של ליקויים חוזרים, מן הראוי שיינקטו צעדים משמעותיים נגד האחראים.

עדכון פרופילים רפואיים זמניים

על מפקדי היחידות לוודא, כי חיילים בעלי פרופיל רפואי זמני שפג תוקפו, יישלחו לבדיקה חוזרת בוועדות רפואיות, המופעלות על ידי מפקד הרפואה הפיקודי, לקביעת פרופיל רפואי קבוע או להארכת תוקף הפרופיל הזמני. קביעת פרופיל רפואי זמני מגבילה את אפשרות שיבוצם של החיילים, מבחינת יחידות ומקצועות. מפקדת קצין שלישות ראשי מפיצה למפקדות הפיקודים רשימות שמיות של החיילים, אשר תוקף הפרופילים הזמניים שלהם עומד לפוג בתוך שלושה חודשים או שהוא פג במועד מוקדם יותר.

מנתונים שהומצאו לביקורת על ידי מפקדת קצין שלישות ראשי היו באמצע מאי 1989, ביחידות הכפופות לפיקוד הצפון, 1,378 חיילים בעלי פרופיל רפואי זמני, שתוקפו פג לפני סוף דצמבר 1988. הם לא זומנו לוועדה רפואית חוזרת. ל-150 מהם פג תוקף הפרופיל הזמני כבר בשנים 1970 עד

1980 לדעת הביקורת, מצב זה מצביע על פעילות לקויה של מפקדי היחידות, ועל סדרי בקרה בלתי מספיקים של המפקדות הממונות ושל מפקדת קצין שלישות ראשי.

בחלק מהנושאים שנבדקו, כגון מרפאות ביחידות סדירות, ציוד רפואי ביחידות מחסני חירום וסדרי פעולתה של הוועדה הרפואית הפיקודית, לא הועלו ממצאים. בנושאים אחרים העלתה הביקורת ליקויים, חלקם בשל בעיות משמעת - כגון בתחום מצב התברואה ביחידות ועדכון פרופילים רפואיים - וחלקם בשל אי עמידה בתקנים שצה"ל קבע לעצמו, כגון איוש כוח אדם ואימונים. לדעת הביקורת, יש לפעול להגברת המשמעת בתחומים הדרושים, ולבחון באופן שוטף את העמידה בתקנים.

ציוד רפואי לשעת חירום

מרכז ציוד רפואי (להלן - מצר"פ) כפוף ארגונית לאגף האפסנאות במטכ"ל (להלן - אג"א) ומקצועית - למפקדת קצין רפואה ראשי (להלן - מקרפ"ר). התפקידים העיקריים של המרכז הם: עיתוד, החסנה וניפוק של ציוד רפואי לצריכה שוטפת ולשעת חירום; הרכבת ערכות של ציוד רפואי לשעת חירום וריענון; ואחזקת מכשור רפואי.

המלאי המטכ"לי של ציוד רפואי לשעת חירום מאוחסן במחסני מצר"פ. חלק ממלאי זה מוחזק גם בבסיסי ציוד רפואי בשלושת הפיקודים המרחביים ובאחריהם. עיקרם של פריטי המלאי לשעת חירום מאורגנים בערכות של ציוד רפואי, כשכל ערכה כוללת, בדרך כלל, עשרות פריטים.

מיוני עד אוגוסט 1989 בדק משרד מבקר המדינה במצר"פ את תכנית ההצטיידות בציוד רפואי לשעת חירום, את סדרי הריענון של הציוד ואת סדרי אחסנתו. עדכון חלק מהנתונים נעשה בנובמבר 1989.

1. תקנים ועדי הצטיידות

א. **ערכות ציוד רפואי:** במלאי החירום קיימים 99 סוגים של ערכות, וביניהן ערכות של מנות נוזלים, מנות תרופות, וציוד רפואי ליחידות רפואה שונות. בתכנית ההצטיידות שהוציא אג"א נקבע, כי בסוף שנת העבודה 1989 יושלם יעד ההצטיידות. יעד הביניים לסוף אוגוסט 1989 היה אף נמוך יותר. נתוני המצאי לסוף אוגוסט 1989 תאמו את יעד הביניים.

ב. **ציוד רפואי בנוסף לערכות:** נקבע יעד הצטיידות לסוף שנת העבודה 1989 לתרופות ולחומרי רפואה, שאינם כלולים בערכות הציוד הרפואי, ולמכשירים רפואיים שונים. השלמת הפריטים ליעד תוכננה במשך שנת העבודה על פי יעדי ביניים. לסוף אוגוסט 1989 תוכננה השלמת 80 סוגי פריטים של תרופות וחומרים, והשלמת 103 סוגי פריטים של מכשירים רפואיים. הביקורת העלתה, כי בתחילת נובמבר 1989 טרם בוצעה תכנית ההשלמה בנוגע ל-18 סוגים של תרופות וחומרי רפואה ובנוגע ל-11 סוגים של מכשירים רפואיים (מספר היחידות בסוגי התרופות וחומרי הרפואה ובסוגי המכשירים הרפואיים מגיע לעתים לעשרות אלפים).

2. הכנת ערכות ציוד רפואי

ערכות הציוד הרפואי לשעת חירום מורכבות ונארזות על ידי מצר"פ. הערכות נחתמות בגושפנקאות עופרת, וכך יש לנפקן בעת הצורך. הביקורת העלתה, כי לא נערכה בקרה בדבר תכולתן של הערכות בעת אריזתן. מפקד המרכז ציין, שכפיתרון ביניים הוטל תפקיד הבקרה של הערכות ושל תכולתן על קצינים מהמרכז. אג"א הודיע למשרד מבקר המדינה בינואר 1990, כי בשנת העבודה 1990 תופעל במרכז בקרת איכות במהלך הרכבת הערכות.

3. סדרי החסנה

בהוראות מצר"פ נקבעו סדרי אחסנת הציוד הרפואי לשעת חירום במחסנים, כדי למנוע עיכובים בניפוק הציוד בשעת הצורך, וכדי לאפשר התמצאות במחסן לכל בעל תפקיד. ביקורת שערך משרד מבקר המדינה במחסני החירום של מצר"פ העלתה, כי לא הוקפד על קיום הוראות ההחסנה. למשל, לא בכל מחסן נמצאה רשימת תכולה על גבי האריזות; לא תמיד תאמה התכולה את הרשום על גבי האריזה; וחסרו תרשימים של מיקום הציוד במחסן. הליקויים תוקנו במהלך הביקורת.

ליקויים דומים בנוגע לאחסנת הציוד הרפואי לשעת חירום, הועלו גם בביקורות שערך משרד מבקר המדינה במחסני החירום בבסיסי הציוד הרפואי של פיקוד הצפון⁸ ושל פיקוד המרכז. באחרון, היה גם מצב האחזקה של שלושת המבנים, שבהם אוחסן הציוד, לקוי מאוד. בתחילת נובמבר 1989 הודיע בסיס הציוד הרפואי של פיקוד הצפון למשרד מבקר המדינה, כי המחסנים סודרו כנדרש.

העסקת אנשי צה"ל במפעלי התעשייה האווירית

ריכוז הממצאים

משרד מבקר המדינה בדק את נושא העסקת קציני צה"ל בשירות קבע במפעלי התעשייה האווירית (להלן - תע"א), מההיבט של קיום הוראות חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה), התשכ"ט-1969 ומילוי הוראות הצבא הקשורות בהעסקתם של הקצינים שהשתחררו מצה"ל במגזר האזרחי. ההוראות הקיימות מתייחסות בעיקר למקרים שבהם הפורש עשוי לפעול לאחר שחרורו בתחומים שבהם עסק בצה"ל. הבדיקה התייחסה להעסקתם של הקצינים בתקופת חופשת פרישתם מצה"ל, לאחר שחרורם מצה"ל, בתקופת השאלה או בחופשה ללא תשלום מצה"ל.

הביקורת על העסקתם של קצינים שנקלטו במפעלי התע"א העלתה, כי אין הקפדה על קיום הוראות החוק ופקודות הצבא באותם מקרים שעליהם הצביעה הביקורת. אין להוציא מכלל אפשרות שתופעות אלה עלולות להתקיים גם במפעלים אחרים של מערכת הביטחון, וכן בתעשיות הביטחוניות הפרטיות, שלהן מגעים עיסקיים עם משרד הביטחון.

להלן עיקרי הממצאים:

א. קצינים ניהלו משא ומתן עם תע"א לקליטתם במפעליה במקביל למילוי תפקידם הצבאי, שבמסגרתו היו להם מגעים עם המפעל, ובכך נקלעו למצב של ניגוד עניינים, ללא דיווח לצה"ל על כך, ובניגוד לפקודות הצבא.

⁸ בנושא זה ראה בדו"ח זה, בפרק על ענייני רפואה בפיקוד הצפון.